

Н.Е. Водопьянова, Е.С. Старченко-
ва. - СПб.: Питер, 2005. - 358 с.
7. Інноваційні підходи у профілактиці

синдрому емоційного вигорання се-
ред медичних працівників / В.В.
Артьоменко, В.О. Лефтеров, О. Ко-

нуп [та ін.] // Управління закладом
охорони здоров'я. - 2015. - № 10. -
С. 66-73.

Артьоменко В.В., Ельчанинова С.И., Носенко В.М., Вастьянов Р.С.

ВЫЯВЛЕНИЕ ПРИЗНАКОВ СИНДРОМА ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ВЫГОРАНИЯ ВО ВРЕМЯ МЕДИЦИНСКИХ СИМУЛЯЦИОННЫХ ТРЕНИНГОВ

Резюме. В статье представлены результаты изучения синдрома эмоционального выгорания, как одной из профессиональных личностных деформаций. Проанализированы результаты исследования особенностей синдрома эмоционального выгорания у медицинских работников и студентов. Обсуждается вопрос об эффективности психологических тренингов. Поднимается проблема профилактики синдрома эмоционального выгорания у участников симуляционного тренинга.

Ключевые слова: синдром эмоционального выгорания, симуляционное обучение, психологический тренинг, медицинские работники.

Artyomenko V.V., Yelchaninova S.I., Nosenko V.M., Vastyanov R.S.

THE EMOTIONAL BURNOUT SYNDROME SIGNS IDENTIFICATION DURING MEDICAL TRAINING SIMULATION

Summary. The article presented the results of burnout syndrome study as of the professional personal deformations. The results of the burnout syndrome studies in healthcare professionals and students were analyzed. The effectiveness of psychological trainings question is discussed. The problem of burnout syndrome prevention in simulation trainings participants is raised.

Key words: burnout syndrome, simulation training, psychological training, medical practitioners.

Рецензент - д. мед.н., проф. Аймедов К.В.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2015 р.

Артьоменко Володимир Вікторович - д.мед.н., проф. кафедри акушерства та гінекології №2, завідувач кафедри симуляційної медицини ОНМедУ, директор Навчально-інноваційного центру практичної підготовки лікаря; +38 048 712-31-52
Ельчанинова Світлана Ігорівна - психолог Навчально-інноваційного центру практичної підготовки лікаря ОНМедУ; +38 048 712-31-52

Носенко Володимир Михайлович - к.мед.н., доцент кафедри симуляційної медицини ОНМедУ, інструктор Навчально-інноваційного центру практичної підготовки лікаря; +38 048 712-31-52

Вастьянов Руслан Сергійович - д.мед.н., проф., завідувач кафедри загальної та клінічної патологічної фізіології ОНМедУ; +38 048 712-72-54

© Панчук О.Ю.

УДК: 613 : 159.923.3 : 616.89 - 0.08.444.9 - 0.57.87

Панчук О.Ю.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

ГІГІЄНИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІОГРАФІЧНОЇ ОЦІНКИ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ЗВ'ЯЗКІВ ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ СУБ'ЄКТИВНОГО КОНТРОЛЮ ТА АГРЕСИВНИХ ПРОЯВІВ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ЗДОБУВАЮТЬ СТОМАТОЛОГІЧНИЙ ФАХ

Резюме. В ході проведених досліджень визначені гігієнічні аспекти професіографічної оцінки закономірностей зв'язків показників рівня суб'єктивного контролю та агресивних проявів особистості студентів, які здобувають стоматологічний фах, виявлено, що для спеціальностей стоматологічного профілю найбільш суттєві значення кореляційних зв'язків властиві для показників рівня суб'єктивного контролю у галузі професійних (навчальних) відносин, у галузі міжособистісних відносин та у галузі ставлення до здоров'я і хвороби, разом з тим, найбільша кількість кореляційних зв'язків між характеристиками агресивних проявів особистості, які відзначають високий рівень особистісної готовності до виконання провідних форм стоматологічної діяльності, властива для таких спеціальностей, як ортодонція, терапевтична і ортопедична стоматологія, найменша - для таких спеціальностей, як дитяча хірургічна, дитяча терапевтична і хірургічна стоматологія. Розглядаючи окремі особистісні прояви агресивного змісту, необхідно відзначити найбільшу кількість кореляційних зв'язків для таких їх корелят, як фізична, вербальна і непряма агресія, негативізм і роздратованість.

Ключові слова: студенти, стоматологічний фах, рівень суб'єктивного контролю, агресивні прояви, гігієнічна та професіографічна оцінка, закономірності зв'язків, кореляційний аналіз.

Вступ

У структурі провідних соціально- і професійно-значущих особливостей особистості, які відповідно до існуючих вимог, відіграють важливе місце в процесі формування високої функціональної готовності організму до успішного виконання діяльності медичного профілю, у тому числі адекватного виконання професійної

діяльності за основними стоматологічними спеціальностями, відіграють характеристики рівня суб'єктивного контролю (РСК) [1, 2].

Слід відзначити, що РСК становить здатність людини контролювати власну поведінку, будувати оптимальні відповідно до поставлених завдань поведінкові стра-

тегії, лейтмотивом яких є необхідність брати або не брати на себе відповідальність за події, що відбуваються як безпосередньо з особою, котра перебуває у центрі досліджень, так і навколо неї, становить важливу особистісну рису, що в цілком адекватній мірі визначає ступінь незалежності людини, рівень її самостійності та активності у досягненні та реалізації намічених цілей [4]. Слід відзначити і той факт, що показники РСК чітко відображають особистісно-значущі характеристики розташування локусу контролю, який може мати відповідно інтернальний або екстернальний зміст у відношенні до подій, які відбуваються, у тому числі і в процесі здобуття вищої медичної освіти [3, 5, 6, 7]. Не менш важливими слід вважати і характеристики агресивних проявів особистості. Саме тому розроблення сучасних психограм основних спеціальностей і медичного, і стоматологічного і фармацевтичного фаху є цілком неможливим без урахування особливостей РСК та агресивних проявів особистості студентів і студенток [5, 8].

Метою дослідження є визначення гігієнічних аспектів професіографічної оцінки закономірностей зв'язків показників рівня суб'єктивного контролю особистості та агресивних проявів особистості студентів, що здобувають стоматологічний фах.

Матеріали та методи

У ході проведених досліджень для здійснення психографічної професіографічної оцінки особливостей трудової діяльності за такими стоматологічними спеціальностями, як терапевтична стоматологія, хірургічна стоматологія, ортопедична стоматологія, ортодонтія, дитяча терапевтична і хірургічна стоматологія, використовувались методики експертної оцінки та динамічного спостереження за трудовою діяльністю, яка виконується.

Здійснення експертної оцінки професійної діяльності у стоматологічній сфері, зокрема зумовлювало: визначення провідних профілів стоматологічного фаху, котрі підлягали вивченню; розроблення спеціальної анкети-опитувальника бальної оцінки професійно-значущих якостей для спеціальностей стоматологічного фаху; визначення кола досвідчених експертів, котрі мають відповідний досвід роботи, протягом не менш ніж 5 років, за фахом, що знаходився в центрі дослідження, а також досвід гігієнічної тлумачення проблем професіографічного змісту; проведення безпосередньої психографічної професіографічної експертизи; статистичну обробку одержаних матеріалів та їх психогігієнічне трактування тощо.

Для реалізації вищезазначених вимог в ході проведених досліджень використовувалась спеціально розроблена анкета-опитувальник експертної оцінки, яка складалась з 112 запитань, що передбачали визначення рівня професійної значущості особливостей особистості.

Дані, одержані під час проведення експертної оцінки, підтверджувались результатами динамічного спос-

тереження за трудовою діяльністю, яка виконувалась.

Зрештою, не можна було не відзначити, що для визначення та подальшої психогігієнічної оцінки рівня вираження РСК застосовувався особистісний опитувальник Роттера, який дозволяв визначити рівень розвитку таких провідних компонентів суб'єктивного контролю особистості, як показники загальної інтернальності та показники РСК в галузі досягнень і невдач, сімейних, навчальних і міжособистісних відносин, а також у галузі ставлення до здоров'я і хвороби. Оцінка ступеня вираження агресивних проявів особистості здійснювалась на підставі застосування особистісного опитувальника Баса-Даркі, який надавав можливість визначити особливості фізичної (ФА), вербальної (ВА) і непрямой (НА) агресії, негативізму, роздратованості, підозрілості, почуття провини та почуття образи [4].

Визначення особливостей зв'язків між характеристиками розвитку професійно-значущих характеристик РСК особистості студентів, що засвоюють стоматологічний фах, здійснювалось шляхом застосування процедури описової статистики та кореляційного аналізу на підставі використання стандартного пакету прикладних програм багатовимірного статистичного аналізу "Statistica 6.1 for Windows" (належить Вінницькому національному університету імені М.І. Пирогова, ліцензійний №АХХ910А374605FA).

Результати. Обговорення

Дані, одержані в ході проведених досліджень, чітко та однозначно відзначають надзвичайно насичену палітру кореляційних зв'язків, які реєструвались між окремими показниками, що були отримані під час експертної оцінки ступеня розвитку провідних показників РСК особистості майбутніх лікарів-стоматологів. Майже для кожної досліджуваної спеціальності реєструвались суттєві статистично-значущі зв'язки ($p < 0,05-0,001$).

Так, під час аналізу результатів використання процедур кореляційного аналізу для такого фаху, як терапевтична стоматологія, слід було відзначити наявність зв'язків між усіма досліджуваними характеристиками РСК, зокрема для його показників у галузі досягнень - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,45-0,75$ ($p < 0,01-0,001$), у галузі невдач - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,39-0,75$ ($p < 0,05-0,001$), у галузі сімейних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,39-0,80$ ($p < 0,05-0,001$), у галузі професійних (навчальних) відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,52-0,76$ ($p < 0,01-0,001$), у галузі міжособистісних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,60-0,76$ ($p < 0,001$), у галузі відношення до здоров'я і хвороби - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,54-0,72$ ($p < 0,001$).

У ході визначення особливостей даних, одержаних під час здійснення процедур кореляційного аналізу для такого фаху, як хірургічна стоматологія, необхідно було відзначити наявність зв'язків між усіма досліджувани-

ми характеристиками РСК, зокрема для його показників у галузі досягнень - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,46-0,65$ ($p<0,01-0,001$), у галузі невдач - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,44-0,65$ ($p<0,05-0,001$), у галузі сімейних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,51-0,79$ ($p<0,001$), у галузі професійних (навчальних) відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,57-0,79$ ($p<0,001$), у галузі міжособистісних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,58-0,79$ ($p<0,001$), у галузі відношення до здоров'я і хвороби - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,44-0,68$ ($p<0,05-0,001$). Не можна було не відзначити і той факт, що зв'язок між показниками РСК у галузі невдач і РСК у галузі сімейних відносин, на відміну від багатьох попередніх, не мав статистично достовірних ознак ($r=0,34$; $p>0,05$).

У разі аналізу результатів використання процедур кореляційного аналізу для такого фаху, як ортопедична стоматологія, необхідно було відзначити наявність зв'язків між усіма досліджуваними характеристиками РСК, зокрема для його показників у галузі досягнень - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,45-0,72$ ($p<0,01-0,001$), у галузі невдач - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,35-0,72$ ($p<0,05-0,001$), у галузі сімейних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,35-0,85$ ($p<0,05-0,001$), у галузі професійних (навчальних) відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,53-0,85$ ($p<0,01-0,001$), у галузі міжособистісних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,47-0,67$ ($p<0,01-0,001$), у галузі відношення до здоров'я і хвороби - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,46-0,62$ ($p<0,01-0,001$).

Під час аналізу результатів використання процедур кореляційного аналізу для такого фаху, як ортодонтія, потрібно було відзначити наявність зв'язків між усіма досліджуваними характеристиками РСК, зокрема для його показників у галузі досягнень - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,36-0,70$ ($p<0,05-0,001$), у галузі невдач - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,47-0,70$ ($p<0,01-0,001$), у галузі сімейних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,36-0,84$ ($p<0,05-0,001$), у галузі професійних (навчальних) відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,45-0,84$ ($p<0,01-0,001$), у галузі міжособистісних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,39-0,75$ ($p<0,05-0,001$), у галузі відношення до здоров'я і хвороби - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,39-0,61$ ($p<0,05-0,001$). Необхідно було відзначити і те, що зв'язок між показниками РСК у галузі невдач і РСК у галузі сімейних відносин, на відміну від багатьох попередніх, не мав статистично достовірних ознак ($r=0,33$; $p>0,05$).

У ході визначення особливостей даних, одержаних під час здійснення процедур кореляційного аналізу для такого фаху як дитяча терапевтична стоматологія, слід було відзначити наявність зв'язків між усіма досліджуваними характеристиками РСК, зокрема для його по-

казників у галузі досягнень - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,50-0,625$ ($p<0,01-0,001$), у галузі невдач - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,40-0,67$ ($p<0,05-0,001$), у галузі сімейних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,44-0,77$ ($p<0,05-0,001$), у галузі професійних (навчальних) відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,57-0,78$ ($p<0,001$), у галузі міжособистісних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,56-0,78$ ($p<0,001$), у галузі відношення до здоров'я і хвороби - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,40-0,58$ ($p<0,05-0,001$).

У разі аналізу результатів використання процедур кореляційного аналізу для такого фаху, як дитяча хірургічна стоматологія, необхідно було відзначити наявність зв'язків між усіма досліджуваними характеристиками РСК, зокрема для його показників у галузі досягнень - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,42-0,68$ ($p<0,05-0,001$), у галузі невдач - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,37-0,68$ ($p<0,05-0,001$), у галузі сімейних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,37-0,81$ ($p<0,05-0,001$), у галузі професійних (навчальних) відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,53-0,81$ ($p<0,01-0,001$), у галузі міжособистісних відносин - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,60-0,80$ ($p<0,001$), у галузі відношення до здоров'я і хвороби - на рівні значень коефіцієнту кореляції $r=0,42-0,72$ ($p<0,05-0,001$).

У ході визначення особливостей зв'язків між окремими показниками, отриманими під час здійснення експертної оцінки ступеня розвитку особливостей особистості, які відображують показники агресивних особистісних проявів та необхідні для успішного оволодіння основними стоматологічними спеціальностями, потрібно було відзначити, що для такої спеціальності, як терапевтична стоматологія, слід звернути увагу, передусім, на наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей ФА з даними щодо характеристик ВА ($r=0,67$; $p<0,001$), НА ($r=0,61$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,43$; $p<0,05$) і роздратованості ($r=0,65$; $p<0,001$), показників властивостей ВА, крім вищенаведених, - з даними щодо характеристик НА ($r=0,63$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,56$; $p<0,05$) і роздратованості ($r=0,51$; $p<0,01$), показників властивостей НА - з даними щодо характеристик негативізму ($r=0,49$; $p<0,01$) і роздратованості ($r=0,47$; $p<0,01$), показників властивостей негативізму - з даними щодо характеристик роздратованості ($r=0,37$; $p<0,05$), а також показників почуття образи і характеристик почуття провини ($r=0,70$; $p<0,001$).

Водночас, розглядаючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які відображують показники агресивності та потрібні для успішного оволодіння спеціальністю хірургічна стоматологія, необхідно було відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей ФА з даними щодо характеристик ВА ($r=0,65$; $p<0,001$), НА ($r=0,56$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,41$; $p<0,05$) і роздратованості

($r=0,65$; $p<0,001$), показників властивостей ВА, крім зазначених вище, - з даними щодо характеристик НА ($r=0,78$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,64$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,73$; $p<0,001$), показників властивостей НА - з даними щодо характеристик негативізму ($r=0,60$; $p<0,01$) і роздратованості ($r=0,57$; $p<0,001$), показників властивостей негативізму - з даними щодо характеристик роздратованості ($r=0,37$; $p<0,05$), а також показників почуття образи і характеристик почуття провини ($r=0,74$; $p<0,001$).

У ході оцінки кореляційних зв'язків, властивих для особливостей особистості, які відображують показники агресивних особистісних проявів та необхідні для успішного оволодіння спеціальністю ортопедична стоматологія, слід було відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей ФА з даними щодо характеристик ВА ($r=0,68$; $p<0,001$), НА ($r=0,62$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,52$; $p<0,01$), показників властивостей ВА, крім вищенаведених, - з даними щодо характеристик НА ($r=0,82$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,52$; $p<0,01$) і роздратованості ($r=0,42$; $p<0,05$), показників властивостей НА - з даними щодо характеристик негативізму ($r=0,64$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,56$; $p<0,001$), показників властивостей негативізму - з даними щодо характеристик роздратованості ($r=0,38$; $p<0,05$), а також показників почуття образи і характеристик почуття провини ($r=0,64$; $p<0,001$).

Аналізуючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які відображують показники агресивності та потрібні для успішного оволодіння спеціальністю ортодонтія, необхідно було відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей ФА з даними щодо характеристик ВА ($r=0,63$; $p<0,001$), НА ($r=0,65$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,42$; $p<0,05$) і роздратованості ($r=0,64$; $p<0,001$), показників властивостей ВА, крім зазначених вище, - з даними щодо характеристик НА ($r=0,81$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,72$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,57$; $p<0,001$), показників властивостей НА - з даними щодо характеристик негативізму ($r=0,72$; $p<0,01$) і роздратованості ($r=0,57$; $p<0,01$), показників властивостей негативізму - з даними щодо характеристик роздратованості ($r=0,43$; $p<0,05$), підозрілості ($r=0,43$; $p<0,05$), а також показників почуття провини ($r=0,37$; $p<0,05$) та характеристик почуття провини ($r=0,75$; $p<0,001$).

Під час оцінки кореляційних зв'язків, властивих для особливостей особистості, які відображують показники агресивних особистісних проявів та необхідні для успішного оволодіння спеціальністю дитяча терапевтична стоматологія, слід було відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей ФА з даними щодо ВА ($r=0,69$; $p<0,001$), НА ($r=0,56$; $p<0,001$) і негативізму ($r=0,41$; $p<0,05$) і роздратованості ($r=0,64$; $p<0,001$), показників властивостей ВА, крім вищенаведених, - з даними щодо НА ($r=0,78$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,70$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,68$; $p<0,001$),

показників властивостей НА - з даними щодо негативізму ($r=0,72$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,65$; $p<0,001$), показників властивостей негативізму - з даними щодо роздратованості ($r=0,49$; $p<0,01$), а також показників почуття образи і характеристик почуття провини ($r=0,70$; $p<0,001$).

Розглядаючи особливості кореляційних зв'язків між особливостями особистості, які відображують показники агресивності та необхідні для успішного оволодіння спеціальністю дитяча хірургічна стоматологія, потрібно було відзначити наявність статистично-значущих зв'язків показників властивостей ФА з даними щодо характеристик ВА ($r=0,75$; $p<0,001$), НА ($r=0,66$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,54$; $p<0,05$) і роздратованості ($r=0,74$; $p<0,001$), показників властивостей ВА, крім зазначених вище, - з даними щодо характеристик НА ($r=0,78$; $p<0,001$), негативізму ($r=0,66$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,69$; $p<0,001$), показників властивостей НА - з даними щодо характеристик негативізму ($r=0,63$; $p<0,001$) і роздратованості ($r=0,58$; $p<0,001$), показників властивостей негативізму - з даними щодо характеристик роздратованості ($r=0,39$; $p<0,05$), а також показників почуття образи і характеристик почуття провини ($r=0,69$; $p<0,001$).

Висновки та перспективи подальших розробок

1. Підводячи підсумок проведених досліджень, потрібно відзначити той факт, що для будь-якої спеціальності стоматологічного профілю найбільш суттєві значення кореляційних зв'язків властиві для показників рівня суб'єктивного контролю у галузі професійних (навчальних) відносин, у галузі міжособистісних відносин та у галузі відношення представників досліджуваних спеціальностей до здоров'я і хвороби.

2. Найбільша кількість кореляційних зв'язків між характеристиками агресивних проявів особистості, які відзначають високий рівень особистісної готовності до виконання провідних форм стоматологічної діяльності властива для таких спеціальностей, як ортодонтія, терапевтична і ортопедична стоматологія, найменша - для таких спеціальностей, як дитяча хірургічна, дитяча терапевтична і хірургічна стоматологія, тобто коливались у достатньо незначних межах. Розглядаючи окремі особистісні прояви агресивного змісту, необхідно відзначити, що найбільшу кількість кореляційних зв'язків була властива для таких їх корелят, як фізична, вербальна і непрямая агресія, негативізм і роздратованість.

Виявлені в ході проведених досліджень особливості взаємозв'язків між показниками розвитку рівня суб'єктивного контролю та агресивних проявів особистості студентів, що засвоюють основні стоматологічні спеціальності, мають вагоме прогностичне значення та вимагають урахування під час створення превентивного освітнього простору у медичних вищих навчальних закладах.

Список літератури

1. Захаров Н. П. Професійна орієнтація школярів / Захаров Н. П. - М.: Просвещение, 1988. - 272 с.
2. Основи професіографії / С. Я. Карпіловська, Р. Й. Мітельман, В. В. Синівський [та ін.] - К.: МАУП, 1997. - 148 с.
3. Полька Н. С. Актуальні проблеми психогієни дітей і підлітків: шляхи та перспективи їх вирішення (огляд літератури і власних досліджень) / Н. С. Полька, І. В. Сергета // Журнал НАМН України. - 2012. - Т. 18, № 2. - С. 223-236.
4. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: учебное пособие / Райгородский Д. Я. - Самара: Изд. дом "БАХРАХ-М", 2000. - 672 с.
5. Сергета І. В. Діагностичні зрушення у стані психічного здоров'я: сучасні психогієнічні підходи до тлумачення, діагностики та оцінки / І. В. Сергета // Науковий журнал МОЗ України. - 2013. - № 3 (4). - С. 36-49.
6. Сергета І. В. Організація вільного часу та здоров'я школярів / І. В. Сергета, В. Г. Бардов. - Вінниця: РВВ ВАН "Віноблдрукарня", 1997. - 292 с.
7. Сердюк А. М. Психогієна дітей і підлітків, стражданих хронічними соматичними захворюваннями / Сердюк А. М., Полька Н. С., Сергета І. В. - Вінниця: Нова книга, 2012. - 336 с.
8. Сухарева Л. М. Психогієнічна оцінка сучасних освітніх технологій / Л. М. Сухарева, Д. С. Надеждин, П. І. Храмцов // Гієна дітей і підлітків: історія і сучасність (проблеми і шляхи вирішення). - М.: Научный центр здоровья детей РАМН, 2009. - С. 439-441.

Панчук А.Е.

ГИГИЕНИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОГРАФИЧЕСКОЙ ОЦЕНКИ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ СВЯЗЕЙ ПОКАЗАТЕЛЕЙ УРОВНЯ СУБЪЕКТИВНОГО КОНТРОЛЯ И АГРЕССИВНЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ, ОСВАИВАЮЩИХ СТОМАТОЛОГИЧЕСКИЕ СПЕЦИАЛЬНОСТИ

Резюме. В ходе проведенных исследований определены гигиенические аспекты профессиографической оценки закономерностей связей показателей уровня субъективного контроля и агрессивных проявления личности студентов, осваивающих стоматологические специальности, выявлено, что для специальностей стоматологического профиля наиболее существенные значения корреляционных связей характерны для показателей уровня субъективного контроля в области профессиональных (учебных) отношений, в области межличностных отношений и в области отношения к здоровью и болезни, вместе с тем, наибольшее количество корреляционных связей между характеристиками агрессивных проявлений личности, отображающих высокий уровень личностной готовности к выполнению ведущих форм стоматологической деятельности, характерна для таких специальностей, как ортодонтия, терапевтическая и ортопедическая стоматология, наименьшее - для таких специальностей, как детская хирургическая, детская терапевтическая и хирургическая стоматология. Рассматривая отдельные личностные проявления агрессивного содержания, необходимо отметить, что наибольшее количество корреляционных связей свойственно для таких их коррелятов, как физическая, вербальная и косвенная агрессия, негативизм и раздражительность.

Ключевые слова: студенты, стоматологические специальности, уровень субъективного контроля, агрессивные проявления, гигиеническая и профессиографическая оценка, закономерности связей, корреляционный анализ.

Panchuk O.Y.

HYGIENIC ASPECTS OF PROFESSIOGRAPHIC ASSESSMENT OF RELATIONS INDICATORS SUBJECTIVE CONTROL AND AGGRESSIVE MANIFESTATIONS OF PERSONALITY STUDENTS LEARN DENTAL SPECIALTIES

Summary. During the studies hygienic aspects of profессиоgraphic assessment patterns of relations indicators of level of subjective control and aggressive manifestations of personality students, learn dental specialties, found that for dental specialty most significant value inherent correlations for indicators level of subjective control in the field of professional (academic) relation, in the field of interpersonal relations, in the field of the relations to health and disease, however, most of the correlations between the characteristics of aggressive manifestations of personality that mark the high level of personal preparedness the implementation of the leading forms of dental inherent to such specialties as orthodontics, therapeutic and orthopedic dentistry, the least - for specialties such as children's surgical dentistry, children's therapeutic dentistry and surgical dentistry. Considering some personal manifestation of aggressive content, it should be noted the highest number of correlations to correlate them as physical, verbal and indirect aggression, irritability and negativity.

Key words: students, dental specialties, level of subjective control, aggressive manifestations, hygienic and profессиоgraphic assessment, patterns of relationships, correlation analysis.

Рецензент - д.мед.н., проф. Очеретько О.М.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2015 р.

Панчук Олександр Юхимович - к.мед.н., докторант кафедри загальної гієни та екології Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; +38 0432 56-23-72; +38 050 313-82-59; hygiene@vnmu.edu.ua

© Семенова Н.В.

УДК: 613.64:614.23:616-083.98-053.31

Семенова Н.В.

Харківський національний медичний університет, кафедра гієни та екології № 2 (просп. Леніна, 4, м. Харків, Україна, 61022)

СТРУКТУРА КОМПЛЕКСУ НЕСПРИЯТЛИВИХ ЧИННИКІВ ВІДДІЛЕНЬ РЕАНІМАЦІЇ НОВОНАРОДЖЕНИХ